

# DEN TREDJE DIMENSJONEN



CAMILLA WÆREN SIKSÖLD

JON GUNDERSEN

EGIL MARTIN KURDAL

KAMIN LERTGHAIPLASERT

NASJONALMUSEET  
FOR KUNST, ARKITEKTUR  
OG DESIGN

# Introduksjon

Nasjonalmuseet ønsker velkommen til utstillingen ”Den tredje dimensjonen”!

Lærerveiledningen skal fungere som verktøy for formidling av utstillingen. Generelt kan utstillingen brukes til prosjektoppgaver og diskusjoner som fokuserer på elevenes evne til å se, oppleve og vurdere. Vi håper også at læreren kan la seg inspirere av utstillingen og bruke sin opplevelse i undervisningen.

Kunstopplevelse er i utgangspunktet ikke en pedagogisk disiplin, men bygger opp under de overordnede målsetningene i læreplanen. I læreplanens overordnede mål står det at elevene skal utvikle sitt kritiske skjønn, trene blikket og evnen til undring. Dette vil elevene få anledning til i møtet med utstillingen.

Skulptur som kunstform overrasker og vekker tanker. Den har mange tilnæringsmåter og innfallsvinkler, og på grunn av sin tredimensjonale form, må man bevege seg rundt den for å oppdage alle sidene.

Utstillingen skal vises på skoler rundt i landet og egner seg for alle klassetrinn, fra grunnskolen til videregående skole. Skolen kan selv formidle utstillingen, eller velge en ekstern formidler. I forkant av utstillingsbesøket arrangeres det et lærerkurs for de aktuelle skolene.

God fornøyelse!

## Om utstillingen

Utstillingen ”Den tredje dimensjonen” viser skulpturer som ikke uttrykker det tradisjonelle figurative motivet. De er såkalte postmoderne skulpturer som ofte inneholder hverdagslige elementer både i materiale og teknikk. De kan være satt sammen av gjenstander som tidligere hadde en annen funksjon i hverdagslivet, eller de kan være laget av materialer som vi tradisjonelt ikke forbinder med kunst og skulptur.

Når kunstneren Jon Gundersen lager skulpturer, bruker han stein, gamle ting som leker og møbler, og ellers alt mulig han kan finne. I tillegg til tradisjonelle materialer som stein, gips og bronse, kan man også lage skulpturer av andre materialer og ting man finner. Kunstneren Camilla Wærenskjold lager skulpturer av materialer som gummi, hår, silikon og gamle nylonstrømper. Denne materialbruken kan gi skulpturene et uskjønt uttrykk – de er rett og slett litt ekle, men likevel fascinerende. Noen skulpturer er plassert ute i byrommet eller i naturen. Kunstneren Egil Martin Kurdøl arbeider ofte på fjellet med sine skulpturer. Han plasserer dem der med det for øye at de skal stå der til evig tid. Vi kan velge å lete etter dem i fjellet, eller se på bilder av dem og lete frem på kart hvor de befinner seg. Kunstneren Kamin Lertchaiprasert er også opptatt av å være utendørs, men han fokuserer mer på ideen om hvordan mennesker i forskjellige kulturer forholder seg til døden og begravelseritualer. I Norge minnes man de døde med gravsteiner, men dette er ikke nødvendigvis en vanlig tradisjon andre steder.

Skulpturenes uttrykk og funksjoner er tallrike. De forestiller ofte berømte personer eller hendelser og står gjerne på et torg eller et annet sentralt sted i byen. I kunstformen land art lages skulpturer ute i naturen, hvor intensjonen er at de skal oppløses og gå tilbake til naturen. Skulpturbegrepet inneholder altså veldig mye – som å minnes en viktig person eller hendelse, en naturopplevelse, noe heslig, eller være noe som uttrykker en idé eller et konsept. Skulptur er ikke lenger bare en gjengivelse av virkeligheten med menneske- og dyrekropper, byster og statuer i marmor og bronse.

Utstillingen viser fem originalverk som er montert i egne kasser. Det følger også med en iMac med en kortfilm og et intervju med kunstneren Jon Gundersen.

## Innhold

Introduksjon s. 2

Om utstillingen s. 2

Kunstnerne s. 5–6

Formidlingen s. 7

Workshop s. 8

Ord og begreper s. 9

Fakta s. 10

# Kunstnerne og deres verk

**Camilla Wærenskjold (Norge, f. 1963)**

;

**Ludo, 2008, nylonstrømper, bemalt huntonitt, elastikk, sytråd, glasskuler, perler, trekuler, golfballer, harmonikuler, silikonobjekter, RX-lim, cd-plater, glasspeil, defekt motor, kikkhull**

Camilla Wærenskjold har siden 1980-tallet arbeidet med ulike kunstuttrykk som inkluderer både video, installasjoner, skulptur og maleri. Hennes skulpturer kan ofte oppfattes som uestetiske fordi de gjerne består av vrakede materialer i oppløsning eller er formet av utradisjonelle materialer som nylonstrømper, gummi og silikon. I Wærenskjolds skulpturer spiller materialet hovedrollen. Det er ikke alltid man umiddelbart ser hva skulpturene hennes forestiller. Dette setter fantasien i sving med å forsøke å finne ut hva det fremmedartede uttrykket er eller betyr. Dermed kan skulpturene være med på å pirre nysgjerrigheten, bryte ned fordommer og åpne opp for grensebrytende tenkning og fabulering. "Kunst skal være litt hårete og heslig," har Wærenskjold sagt. I kunstverket som er representert i utstillingen ligger de uformelige objektene i et "landskap" inne i en titteboks hvor de er festet med elastikk og lim til vegger og tak. Dette kan minne om kunstneren Hieronymus Boschs malerier som er preget av skrekktartet fantasi og marerittaktige motiver. Tittelen

;

*Ludo* leder tanken mot spilleestetikk og lekenhet. Det latinske ordet ludo betyr jeg spiller.

**Egil Martin Kurdøl (Norge, f. 1954)**

**Perpetuum Immobile. Konstruksjonen som hindrer verden i å falle fra hverandre, 2001, kart, tekst, fotografi**

Egil Martin Kurdøl arbeider med skulptur i landskap – kunstfeltet som den amerikanske land art-bevegelsen utviklet på 1970-tallet. Hans virksomhet går ut på å markere fjellandskap ved å plassere skulpturelle konstruksjoner på ulike steder (sites). I dette verket er skulpturkonstruksjonen plassert i fjellheimen Hirisjøhøgda på Ringebufjellet på Østlandet. Siden skulpturene ikke er tilgjengelige for utstillingsrommet, må det følges opp med ulike former for dokumentasjon (non-sites). I dette tilfellet finner vi representasjoner av verket i en tekst av kunstneren sammen med kartmarkeringer av stedet der verket befinner seg. Robert Smithson var en kunstner innenfor land art-bevegelsen som også arbeidet på denne måten. Han skapte dikotomien mellom sites og non-sites, eller på norsk; sted og ikke-sted

**Jon Gundersen (Norge, f. 1942)**

**Noas ark, 2002, rullebrett, plastleker**

I Det gamle testamentet fikk Noah i oppdrag å redde alle dyrene fra syndfloden, og dette gjorde han ved å bygge en ark til å plassere alle dyrene i. Jon Gundersen har utført det samme oppdraget, men hans redningsaksjon innebærer å redde alle de små plastlekene som distribueres til barn i utallige former og kanaler. Her finner vi figurer som følger med blader, effekter som følger med maten på hurtigmatrestauranter eller figurer som man kjøper i lekebutikken. Dette er ting som gjerne samler seg opp på barneværelset i haugevis og kastes etter hvert som barna blir store. Gundersen finner noen av disse forkastede lekene og redder dem ved å plassere dem på et rullebrett. Rullebrettet er også en gjenstand som har blitt forkastet, kanskje fordi det ikke fungerte til å trikse og rulle med. Rullebrettkjøring er en barne- og ungdomsaktivitet som krever presisjon, balanse og mot. Brettet er skapt for å stå på og bli fraktet fra ett sted til et annet. Nå er det de engang truede men gjenfundne plastlekene som står på sin ark og er reddet til et liv som kunstverk.







**Jon Gundersen (Norge, f. 1942)**

***Stein med glidelås, 2003, stein, glidelås***

Det blir laget mange skulpturer av stein som billedhuggeren skaper ved hjelp av ulike verktøy. Noen ganger er det merkelig å tenke på at det lever så mye vakkert og rart inni steinene – tenk bare på Monolitten i Frognerparken, den italienske skulptøren Berninis barokke marmorskulpturer eller Michelangelos berømte Pieta eller David. Kunstnerne som lagde disse skulpturene arbeidet med verktøy på steinen for å etterligne menneskekroppen, mens Gundersen aksepterer steinen for det den er. Den er en liten hard stein med steinfarge og steinform, ikke noe mer. Men hvis man tenker seg at stein også har noe inni seg, at de til tross for sin hardhet kan bli til noe annet, kan løsningen være å gi steinen en glidelås og kanskje la den velge selv hva den vil være, i stedet for å hugge frem det som ligger skjult i den.



**Kamin Lertchaiprasert (Thailand, f. 1964)**

***Flere steder for alltid, 2002, gravstein med tekst***

Død og sorg er nært knyttet til hverandre, og i den forbindelse har mennesket behov for å utøve ulike former for ritualer og tradisjoner. Ritene er en måte å uttrykke og bearbeide følelser som man sitter igjen med. Gravsteiner er en del av begravelsestradisjonen. Når et menneske dør, ønsker man at navnet skal stå på steinen for å minnes den personen man hadde mange følelser for. Steinen kan dermed representere noe som ikke lenger eksisterer og som man savner. Dermed har den en funksjon som minnesmerke i menneskers liv. Den thailandske kunstneren Kamin Lertchaiprasert laget en minne- og gravstein med inskripsjonen Flere steder for alltid og plasserte denne steinen på en kirkegård blant de andre gravsteinene. Inskripsjonen er ikke et spesifikt navn på en person, men mer en lyrisk setning som kan virke abstrakt. Den refererer til steder i ubestemt form som inkluderer ikke bare dette stedet, men alle steder. Ordet alltid henviser til tiden og evighetsperspektivet. Selv om skulpturen ligner de andre gravsteinene på kirkegården, er det likevel en forskjell ettersom den ikke refererer til en spesifikk person. Flere steder for alltid representerer ideen om hva en gravstein benyttes til og refererer til uspesifisert tid og sted. Den tilbyr dermed seg selv til alle som har behov for en gravstein.

## **PRESENTASJON iMac**

**1. Filmen "1 minutt" av Jon Gundersen. Tid: 1 minutt**

**2. Lydfil med intervju med Jon Gundersen. Tid: 6t 30m**



# Formidlingen

Du som er lærer/formidler bør gjøre deg godt kjent med materialet som er gjengitt på informasjonsplakaten og i lærerveiledningen. Gjennom din egen refleksjon over utstillingen kan du være kreativ i forhold til undervisningen.

En lærer/formidlingsansvarlig møter elevene, samtaler med dem om de utstilte verkene og veileder dem i workshopen. Formidlingen bør bygges opp med tanke på både samtale og refleksjon. Lærer/formidler tar vare på elevenes innspill underveis.

Formidlingen tilpasses elevenes klasstrinn.

Formidlingsforløp:

1. Formidlingsplakaten monteres godt synlig i forkant av at utstillingen kommer.
2. Rommet der utstillingen vises settes i stand. Verkene plasseres på bord. Stoler plasseres i halvsirkel foran verkene slik at alle kan se utstillingen godt.
3. Formidleren forbereder seg gjennom å ha lest lærerveiledning og informasjonsplakat. Det er viktig at formidleren har sett alle verkene og iMac- presentasjonen før elevene kommer.
4. iMac-presentasjon med ulike alternativer muliggjør flere måter å velge formidlingsforløpet på.
5. Elevene introduseres for workshop og jobber med oppgaven under assistanse av lærer/formidler.
6. Gjennomgang av workshop. Oppsummering.

# Workshop

## ORD OG BEGREPER

**Steds spesifikk:** Kunstverk som er laget for et spesielt sted. Det er tilpasset stedets rom og landskap. Kunstverket kan ikke gjenskapes andre steder på grunn av at det blir en del av stedet.

**Land art eller jordkunst:** Forming av landskap og/eller naturlige materialer til et kunstverk.

**Non-site eller ikke-sted:** I forbindelse med at kunstnere arbeider ute i landskapet med kunsten, er det vanskelig å stille ut kunsten i et innendørs utstillingsrom. I stedet for selve kunstverket kan man stille ut dokumentasjon om verket. Dette blir da et ikke-sted for det stedet dokumentasjonen sier noe om.

**Assemblage:** Kunstverk som er skapt ved å sette funne gjenstander sammen på en slik måte at hver enkelt gjenstand fortsatt er gjenkjennbar.

**Minimalisme:** Kunstretning som gir avkall på ekspressive og illusjonistiske virkemidler og benytter enkle former, ofte geometriske og tredimensjonale.

**Abstrakt kunst:** Kunst som verken assosiativt eller direkte tar sikte på å avbilde den synlige virkeligheten.

**Konkret kunst:** Kunstverk uten referanser til annet enn seg selv og dets "konkrete" virkemidler; farge, form, linje osv.

**Modernisme:** Betegnelse på retningen innen kunst og arkitektur som har dominert i europeisk og amerikansk kultur i vår samtid, preget av brudd med tidligere tids estetiske normer.

**Postmodernisme:** Samlende betegnelse for tendenser, spesielt innen kunst og arkitektur etter andre verdenskrig, som forsøker å anvende elementer fra tidligere tiders formspråk sammen med modernistiske trekk.

**Todimensjonal:** Kunstverk som lager en illusjon om den tredimensjonale verden på en flate som inneholder kun to dimensjoner. Eksempel: tegning, maleri og film.

**Tredimensjonal:** Kunstverk som inneholder en tredje dimensjon som skaper romlighet. For eksempel skulptur.

**Figurativ kunst:** Forestillende kunst som gjensker virkeligheten slik den er.

**Naturalistisk:** Etterligning av naturen med størst mulig ytre likhet.

**Objekt:** Gjenstand som er tredimensjonal. Kan både være en hverdagslig ting eller noe som er skapt av en kunstner.

**Funnet objekt / objet trouvé:** En gjenstand som kunstneren har funnet og som presenteres som den er eller satt sammen til et kunstverk.

## Finne ting og sette sammen

Se hva dere finner av resirkulert materiale på skolen eller hjemme; papir, glass, metall, tre, leker m.m. Undersøk materialet, og diskuter hva det er blitt brukt til, hvordan det er laget og om det er sterkt eller skrøpelig. Med enkle grep kan form og funksjon lett forandres. Det som tidligere var en eggkartong kan forvandles til små fjell. Materialer som man ikke forventer har noe felles kan i kombinasjon med hverandre skape nye oppdagelser. Jon Gundersen fant leker i containere. Han opplevde at tingene hadde historier, og han samlet dem alle slik at de fikk et nytt liv. Camilla Wærenskjold bruker bevisst resirkulert materiale i nye sammensetninger og kombinasjoner. Tema for oppgaven er spill. Et spill er en form for lek eller annen aktivitet med bestemte regler, for eksempel brettspill, dataspill, kortspill, terningspill eller rollespill. Spill kan også være psykologiske spill i relasjon mellom mennesker. Tenk nøye gjennom oppgaven og arbeid gjerne i gruppe.

## Titteloppdagelse

Navnet på et kunstverk påvirker hvordan vi ser på det. Flere kunstnere arbeider bevisst med tittel som en del av kunstverket. Prøv å gi ulike titler på skulpturen dere lager. Hvordan påvirker dette opplevelsen av skulpturen? Diskuter sammen i klassen. Man kan også bytte ut tittel på verk fra utstilte kunstnere for å reflektere over hva som da kan skje i opplevelsen av den. Kombiner gjerne denne oppgaven med noen av de andre oppgavene.

## Ekskursjon til skulpturer i nærmiljøet

Det er vanlig at skulpturer markerer et spesielt sted, en spesiell hendelse eller det kan markere et minne om noen. Gå ut en tur sammen. Finner dere noen offentlige skulpturer i nærmiljøet? Se, vurder og beskriv skulpturene. Er de figurative, abstrakte eller en del av arkitekturen? Hva representerer de? I det videre arbeidet i workshopen lager dere en parafase, dvs. en personlig tolkning av den offentlige skulpturen. Bruk gjerne resirkulert materiale som for eksempel en skoese, melkekartong, sølvpapir eller ispinner i kombinasjon med plastelina. Denne oppgaven fungerer godt som gruppeoppgave.

## Et sted

Finn et sted ute i landskapet som har stor betydning for deg. Tenk over hvilke egenskaper det har og hva du vil si med å velge akkurat dette stedet. Kan du forsterke plassens uttrykk ved å bearbeide den med ytterligere naturmaterialer?

Ta utgangspunkt og relater prosjektet til *Perpetuum Immobile*. *Konstruksjonen som hindrer verden i å falle fra hverandre* som Kurdøl jobbet med langt ute i fjellheimen, eller Lertchaipraserts Flere steder for alltid, plassert på kirkegården i Lillehammer.

## Hva snakker de om?

Lag en samtale mellom figurene i Jon Gundersens skulptur Noas ark.

## Diskusjonsøvelse

Mange kunstnere er samfunnsengasjerte og vil også at et politisk budskap skal finnes i deres kunstverk. Hvordan kan man arbeide med samfunnsrelaterte temaer i kunsten? Diskuter hvordan Gundersen, Lertchaiprasert, Wærenskjold og Kurdøl jobber. Kan dere se noe samfunnsrelatert i kunstneres verk? Hvilken rolle kan/bør kunsten ha i samfunnet?

Diskuter: når blir søppel til søppel, og hvordan kan materiale opphøre å være søppel og bli til noe med høy verdi igjen? Hvordan tror dere fremtidens skulpturer kommer til å se ut?

## Skriveøvelser

En del kunstnere bruker tekst som et eget kunstverk eller som et kompletterende verk sammen med skulptur. Egil Martin Kurdøl skrev en fortelling, nesten som et eventyr om Perpetuum Immobile. Konstruksjonen som hindrer verden fra å falle fra hverandre. I utstillingsrommet plasseres teksten sammen med kartmarkeringer og fotodokumentasjon av arbeidet. Velg en plass ute eller inne som du vil fordype deg i. Skriv et lite essay, en fabulerende fortelling med inspirasjon fra plassen. I tillegg til tekst, kan du bruke tegning, kart og foto. Denne oppgaven kan med fordel kombineres med den praktiske oppgaven Et sted. Camilla Wærenskjold legger ved en "bruksanvisning" som sier noe om hvordan man skal forholde seg til kunstverket. Les bruksanvisningen på iMac-en og prøv den ut. Hvilke assosiasjoner gir kunstverket? Hva kan du sammenligne det med og hvorfor? Skriv ned tankene dine om dette.

## Debattøvelse

Del klassen inn i fire grupper. Hver gruppe tar for seg hver sin skulptur fra utstillingen. Diskuter hvordan man kan se og tolke denne skulpturen. Bruk minst tre ord fra ordlisten for å beskrive verkene. La deretter gruppene debattere med hverandre og legge frem sine argumenter om skulpturen.

# Fakta

## Utstillingens tittel: Den tredje dimensjonen

**Arrangert av:** Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design

**Innhold:** Utstillingen består av fem originale verk av kunstnerne Camilla Wærenskjold, Egil Martin Kurdøl, Jon Gundersen og Kamin Lertchaiprasert. Kunstverkene representerer postmoderne skulptur fra det 21. århundret.

Vi ønsker å vise den postmoderne skulpturens allsidige uttrykk i forhold til det tradisjonelle figurative som lenge dominerte skulpturfeltet. I tillegg til originale kunstverk følger det med en iMac som er supplerer og utdyper utstillingen.

**Formidling:** Utstillingen formidles av lærer eller lokal formidler. Til utstillingen følger utførlig formidlingsmateriale i form av lærerveiledning og informasjonsplakat. Formidler har ansvar for montering og demontering av utstillingen.

**Målgruppe:** Fra grunnskoleelever til elever i videregående skole.

**Programlengde:** 45 minutters samtale om utstillingen, pluss eventuelt 2–3 timers workshop.

**Publikumsantall:** Ideelt med grupper på 15 elever. Maks 30 elever.

**Workshop:** Det er utarbeidet forslag om oppgaver relatert til utstillingen. I tillegg til praktiske oppgaver finnes det diskusjonsøvelse, skriveøvelse og debattøvelse.

**Materiell:** iMac med film, intervju. Plakat og lærerveiledning med informasjon om utstillingen. Monteringsanvisning. Lærerveiledning i pdf-format lastes ned på Nasjonalmuseets nettsider; [www.nasjonalmuseet.no](http://www.nasjonalmuseet.no), eller fra vedlagte cd.

**Visningsrom:** Låsbart sted. Workshop i klasserom.

**Pakking og kasser:** 6 stk. kolli. To personer for å bære kassene. En person for å montere utstillingen.

**Transport:** Varebil

**Kurator utstilling og prosjektleder:** Randi Godø

**Kurator formidling:** Anna Carin Hedberg

**Nettredaktør:** Tom Klev

**Utstillingsdesign:** Olav Ringdal

**Foto:** Fotoseksjonen ved Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design

**Kontakt:** kurator formidling Jeanette Eek Jensen

[jeanette.eek.jensen@nasjonalmuseet.no](mailto:jeanette.eek.jensen@nasjonalmuseet.no)